

УДК 378:141:371.134(043.3):355

DOI:

Клавдія Тушко, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та соціально-економічних дисциплін
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ЗДІЙСНЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІМИ ОФІЦЕРАМИ-ПРИКОРДОННИКАМИ

У статті проаналізовано проблему забезпечення якісної професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників та формування в них здатності до професійної взаємодії. Обґрунтовано важливість формування згаданої якості у фахівців прикордонного відомства. Розкрито значення компетентнісного підходу у формуванні здатності до професійної взаємодії. Визначено зміст поняття “компетентність у реалізації професійної взаємодії майбутніми офіцерами-прикордонниками”. Здійснено детальний аналіз особливостей оперативно-службової діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників: суворий розподіл функціональних обов’язків, регламентованість, авторитарність в управлінській ланці, неухильне виконання вимог статуту, обмеженість у прийнятті і реалізації управлінських рішень. Подано перелік професійних компетентностей у зазначеній взаємодії.

***Ключові слова:** майбутні офіцери-прикордонники; професійна підготовка; професійна діяльність; професійна взаємодія; компетентність; професійні компетентності.*

Літ. 15.

Klavdiya Tushko, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor of the
Pedagogy and Socio-Economic Disciplines Department
National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named
after Bohdan Khmelnytskyi

ESSENCE AND CONTENT OF COMPETENCIES IN IMPLEMENTATION OF PROFESSIONAL INTERACTION BY FUTURE OFFICERS-BORDER GUARDS

Formation of the ability to professionally interact between specialists of any specialty in modern society has taken a prominent place. The justification of the importance of forming the capacity for professional interaction in the system of professional training of future officers-border guards is possible on the basis of disclosure of the essence, content and varieties of relevant professional competencies. The preparation of future officers-border guards for professional interaction is possible through the implementation of the provisions of the main methodological approaches: systemic, synergetic, acmeological, axiological, person-oriented and competent.

Modern pedagogical theory and practice have significant gains from the problem of implementing a competent approach into the system of higher education.

The article analyzes the problem of providing the high-quality professional training of future officers-border guards and forming their ability to engage in professional interaction. The importance of forming the mentioned quality in the specialists of the border department is substantiated. The significance of the competence approach in the formation of the ability to engage in professional interaction is revealed. The content of the concept “competency in the implementation of professional interaction by future officers-border guards” is determined. A detailed analysis of the peculiarities of operational and service activities of future officers-border guards was made: strict distribution of functional responsibilities, regulation, and authoritarianism in the management chain, strict compliance with the statute’s requirements, limited acceptance and implementation of managerial decisions. A list of professional competencies in the specified interaction is given.

***Keywords:** the future officers-border guards; professional training; professional activity; professional interaction; a competence; a professional competence.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Формування здатності до професійної взаємодії фахівців будь-якої спеціальності в сучасному суспільстві зайняло вагомe місце [10].

Обґрунтування важливості формування здатності до професійної взаємодії у системі професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників можливе на підставі розкриття

сутності, змісту та різновидів відповідних професійних компетентностей.

Підготувати майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії можливе завдяки реалізації положень основних методологічних підходів: системного, синергетичного, акмеологічного, аксіологічного, особистісно-орієнтованого та компетентнісного.

Сучасна педагогічна теорія та практика мають

суттєві напрацювання з проблеми реалізації компетентнісного підходу у системі вищої освіти [5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зарубіжні та вітчизняні теоретики і практики здійснювали дослідження або безпосередньо про формування здатності до професійної взаємодії, або дотичні до цієї проблеми аспекти: формування комунікативних навичок та вмій, культури спілкування, комунікативної компетентності тощо. Варті уваги наукові праці таких дослідників як Л. Губенко [2] та М. Дороніна [3] (формування культури спілкування), Л. Дягілева [4] (основи підготовки військовослужбовців до взаємодії із міжнародними організаціями); С. Коломієць [6] (підготовка майбутніх фахівців до взаємодії із представниками зарубіжних бізнес-структур); О. Мисечко [8] (технологія формування службового спілкування); Т. Сніца [12] (основи полікультурної компетентності); В. Чупира [13] (культура міжетнічного спілкування) та багато ін..

Формулювання мети статті. Сучасна педагогічна теорія та практика мають суттєві напрацювання з проблеми реалізації компетентнісного підходу у системі вищої освіти. Проте недостатньо вивчена проблема формування компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у реалізації професійної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Популярність компетентнісного підходу у сучасному науковому обігу можна пояснити зміною вимог до підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти [1]. До цього твердження необхідно додати існування особливостей вищої військової освіти, що залежать від змісту зовнішньої та внутрішньої політики держави, зокрема нині на українських східних територіях відбувається війна.

Формування певного виду компетентності (професійної чи загальної) передбачає набуття певної якості інтегративного характеру, що містить і знання, і уміння, і сформовані навички, і особистісно-професійний досвід тощо [7].

Реалізація компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії усіх спеціальностей (безпека та охорона державного кордону, право, правоохоронна діяльність, психологія, філологія, автомобільний транспорт, телекомунікації та радіотехніка) полягає у формуванні та розвитку комплексу ключових компетентностей. Рівень сформованості цього комплексу свідчить про рівень сформованості здатності до професійної взаємодії.

Сучасна педагогічна наука використовує різні підходи щодо тлумачення змісту орієнтованої на компетентності освіти [11].

У представленому дослідженні компетентнісний підхід виступає як рівень оволодіння механізмами та технологіями взаємодії, досягнення успіхів у житті, якість життєдіяльності у соціальних спільнотах, результатами та способами налагодження взаємовідносин тощо [9].

Отже, перед системою професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників стоїть завдання забезпечити впровадження таких форм, методів та засобів, що сприятимуть підвищенню її якості [14].

Особливості професійної діяльності (оперативно-службової діяльності) майбутніх офіцерів-прикордонників, полягають у розподілі функціональних обов'язків, регламентованості, авторитарності в управлінській ланці, неухильному виконанні вимог статуту, обмеженості у прийнятті і реалізації певних рішень.

Фундаментом професійної діяльності офіцерів-прикордонників є виконання наступних функцій:

- організація та здійснення прикордонного контролю;
- контроль та пропуск транспортних засобів та осіб;
- зупинення нелегального переміщення транспорту та осіб через кордон;
- узгодження дій із військовими та правоохоронними структурами щодо захисту кордону;
- реалізація розвідувальної, інформаційно-аналітичної та пошуково-розшукової діяльності щодо забезпечення цілісності держави;
- забезпечення участі у протидії кримінальним угрупованням різних видів.

Комплексом завдань, що виконують офіцери-прикордонники є завдання дотичні до охорони окремої ділянки кордону, зокрема: організація та здійснення прикордонного контролю та охорони кордону в окремому прикордонному загоні. Зазначене вище передбачає як автономну, так і злагоджену взаємодію з наявними органами охорони кордону.

Ще одним аспектом професійної діяльності є те, що майбутні офіцери-прикордонники у кадровій системі прикордонного відомства належать, в першу чергу, до управлінської ланки. А це означає, що вони повинні приймати та обґрунтовувати управлінські рішення, забезпечувати злагодженість колективу прикордонників, створювати міцні зв'язки із мешканцями прикордонних регіонів, достойно представляти Україну перед громадянами іноземних держав тощо.

У проблемі формування здатності майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії необхідно забезпечити формування системи

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ЗДІЙСНЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІМИ ОФІЦЕРАМИ-ПРИКОРДОННИКАМИ

професійних компетентностей з урахуванням різновидів цієї взаємодії, тобто:

- реалізація взаємодії з керівниками у системі ієрархії;
- реалізація взаємодії з колективом прикордонників;
- реалізація взаємодії з місцевим населенням прикордонного регіону;
- реалізація взаємодії з представниками органів місцевого самоврядування;
- реалізація взаємодії з військовими та правоохоронними формуваннями;
- реалізація взаємодії з громадянами іноземних держав, які перетинають державний кордон.

Подані вище професійні компетентності мають характеристику соціальних, пізнавальних, комунікативних, культурологічних, проте відображають практико-теоретичну здатність майбутніх офіцерів-прикордонників до реалізації професійної взаємодії. Таким чином, з урахуванням сутності причинно-наслідкових зв'язків дефініція "професійна компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників щодо реалізації професійної взаємодії" впливає з поняття "професійна компетентність", що в свою чергу, виплило з поняття "компетентність".

Отже, професійна компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників щодо реалізації професійної взаємодії є багатогранним та специфічним явищем, що є основою ефективного виконання професійних обов'язків; є ціннісною системою щодо професійної взаємодії; високим рівнем усвідомлення та оволодіння системою знань, умінь та навичок; сформованістю характеристик щодо діалогічної діяльності; наявністю позитивної системи особистісних якостей.

Висновки. Можна констатувати, що компетентностями майбутніх офіцерів-прикордонників щодо реалізації професійної взаємодії є результатом діалектичної єдності таких компонентів у структурі особистості, як природній та соціальний, а також зміст їх фахової підготовки та функціональних професійних завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазкова І. Я. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх учителів компетентності запобігання і подолання педагогічних бар'єрів у процесі професійної підготовки: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2013. 552 с.

2. Губенко Л. Г., Нємцов В. Д. Культура ділового спілкування: навч. посібник для студ. та ін. Київ, 2000. 200 с.

3. Дороніна М. С. Культура спілкування ділових людей: пос. для студ. гум. ф-тів ВНЗ. Вид. Дім "KM Academia", 1997. 192 с.

4. Дягілева Л. Д. Підготовка курсантів вищих навчальних закладів МВС України до роботи в міжнародних правоохоронних організаціях: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. Хмельницький, 2004. 18 с.

5. Жидецький Ю. Сучасні проблеми професійного розвитку особистості. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2002. № 2. С. 69 – 75.

6. Коломієць С. С. Навчання спеціалістів професійно-орієнтованого спілкування із зарубіжними партнерами /на матеріалі англійської мови: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 1993. 162 с.

7. Маслов В. С. Теорія і практика культурологічної підготовки слухачів і курсантів вищих військових навчальних закладів освіти: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. КВГІ МО України К., 1998. 36 с.

8. Мисечко О. В., Грязнов І. О. Застосування проблемного навчання при формуванні вмінь службового спілкування у курсантів-прикордонників. *Збірник наукових праць № 31. Частина II*. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2004. С. 139–142.

9. Морська Л. І. Формування вмінь професійного спілкування англійською мовою у студентів фізичного виховання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2001. 21 с.

10. Нечаєв Л. В. Підготовка студентів педінститутів до взаємодії з учнями: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Харків, 1991. 18 с.

11. Радченко С. Г. Готовність до професійної діяльності як проблема педагогіки. *Гуманітарні науки і сучасність*. Київ, 1999. С. 180 – 188.

12. Сніца Т. Є. Структурні компоненти полікультурної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2013. Вип. 15. С. 100–105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2013_15_20.

13. Чупира В. В. Формування культури міжетнічного спілкування як соціальна проблема. Хмельницький: Вид-во АПВУ, 1996. 112 с.

14. Bredella L., Hornung A. Towards a Pedagogy of Intercultural Understanding. *American Studies*. 1992. № 37. P. 559–594.

15. Buttjes D., Byram M., Buttjes D. Mediating languages and cultures: the social and intercultural dimension restored. *Mediating Languages and Cultures. Towards an Intercultural Theory of*

Foreign Language Education. Clevedon: Multilingual Matters, 1991. P. 3–16.

REFERENCES

1. Glazkova, I. Ya. (2013). Teoretyko-metodychni zasady formuvannya u maibutnikh uchyteliv kompetentnosti zapobihannya i podolannya pedahohichnykh barieriv u protsesi profesiinoi pidhotovky [Theoretical and methodical principles of formation of future competence teachers to prevent and overcome pedagogical barriers in the process of professional training]. *Doctor's thesis*. Classical private university. Zaporizhia, 552 p. [in Ukrainian].

2. Gubenko, L. G. & Nemtsov, V. D. (2000). Kultura dilovoho spilkuvannya: navch. posibnyk dlia stud. ta in. [Culture of business communication: Teaching student guide etc]. Kyiv, 200 p. [in Ukrainian].

3. Doronina, M. S. (1997). Kultura spilkuvannya dilovykh liudei: pos. dlia stud. hum. f-tiv VNZ. [Culture of communication of business people: Pos. for the stud rubber FTs of higher educational establishments]. House "KM Academia", 192 p. [in Ukrainian].

4. Diaghilev, L. D. (2004). Pidhotovka kursantiv vyshchykh navchalnykh zakladiv MVS Ukrainy do roboty v mizhnarodnykh pravookhoronnykh orhanizatsiiah [Preparation of cadets of higher educational establishments of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine for work in international law-enforcement organizations]. *Extended abstract of candidate's thesis*. National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after B. Khmelnytsky. Khmelnytsky, 18 p. [in Ukrainian].

5. Zhidetskyi, Yu. (2002). Suchasni problemy profesiinoho rozvytku osobystosti [Modern problems of professional development of personality]. *Pedagogics and psychology of vocational education*. No. 2, pp. 69 – 75. [in Ukrainian].

6. Kolomiets, S. S. (1993). Spetsialistiv profesiino-orientovanoho spilkuvannya iz zarubizhnymy partneramy /na materiali anhliiskoi movy [Training of specialists of professional-oriented communication with foreign partners / on the material of English]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 162 p. [in Ukrainian].

7. Maslov, V. S. (1998). Teoriia i praktyka kulturolohichnoi pidhotovky slukhachiv i kursantiv vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladiv osvity [Theory and Practice of Cultural Training of Students and Cadets of Higher Military Educational Institutions

of Education]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. KVGI of the Ministry of Defense of Ukraine. Kyiv, 36 p. [in Ukrainian].

8. Mischeko, O. V. & Gryaznov, I. O. (2004). Zastosuvannya problemnoho navchannia pry formuvanni vmin sluzhbovoho spilkuvannya u kursantiv-prykordonnykiv [Application of problem-based education in the formation of skills of service communication with cadets-frontier guards]. *Collection of scientific works*. No. 31. Part II. Khmelnytsky, pp. 139–142. [in Ukrainian].

9. Morska, L. I. (2001). Formuvannya vmin profesiinoho spilkuvannya anhliiskoiu movoiu u studentiv fizychnoho vykhovannia [Formation of skills of professional communication in English to students of physical education]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, 21 p. [in Ukrainian].

10. Nechaev, L. V. (1991). Pidhotovka studentiv pedinstytutiv do vzaiemodii z uchniamy. [Preparation of students of pedagogical institutes for interaction with students]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv, 18 p. [in Ukrainian].

11. Radchenko, S. G. (1999). Hotovnist do profesiinoi diialnosti yak problema pedahohiky. [Readiness for professional activity as a problem of pedagogy]. *The humanities and modernity*. Kyiv, pp. 180 – 188. [in Ukrainian].

12. Sniza, T. Y. (2013). Strukturni komponenty polikulturnoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv [Structural components of multicultural competence of future officers-border guards]. *Pedagogical Education: Theory and Practice*. Issue 15, pp. 100–105. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znp_2013_15_20. [in Ukrainian].

13. Chupira, V. V. (1996). Formuvannya kultury mizhetnichnoho spilkuvannya yak sotsialna problema [Formation of the culture of interethnic communication as a social problem]. Khmelnytsky, 112 p. [in Ukrainian].

14. Bredella, L. & Hornung, A. (1992). Towards a Pedagogy of Intercultural Understanding. (ed.): *American Studies*. No. 37. pp. 559–594. [in English].

15. Buttjes, D., Byram, M. & Buttjes, D. (1991). *Mediating Languages and Cultures: The Restructured Social and Intercultural Dimension*. Mediating Languages and Cultures. Towards an Intercultural Theory of Foreign Language Education. Clevedon: Multilingual Matters, 1991. pp. 3–16. [in English].

Стаття надійшла до редакції 14.03.2019

